

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Stavningsförmåga bland gymnasieelever
En jämförande studie av nationella prov i svenska B från 1997
och 2007

Julia Carlsson

Ämnesintegrerat examensarbete på lärarprogrammet, 15 högskolepoäng
Svenska för blivande lärare, språklig fördjupningskurs, LSV410
Vt 2009
Handledare: Anders-Börje Andersson
Examinator: Maja Lindfors Viklund

Sammandrag

I denna uppsats redovisas resultatet av gymnasieelevers formella stavnings- och ordbildningskompetens, baserat på 22 slumpmässigt utvalda nationella prov i svenska B från 1997 och 2007. Syftet med uppsatsen är att undersöka om och i så fall hur, gymnasieelevers formella stavnings- och ordbildningskompetens har förändrats över tid samt att undersöka huruvida den formella kompetensen i fråga om stavning och ordbildning skiljer sig mellan könen.

Resultatet indikerar att stavnings- och ordbildningskompetensen har försämrats något mellan åren 1997 och 2007. Vidare visar resultatet för 1997 års texter att flickorna stavar bättre än pojkarna, medan förhållandet för 2007 års texter är det omvända. Resultatet visar också att det vanligaste stavfelet inom den ortografiska feltypen, i både 1997 och 2007 års texter, är felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant, medan de vanligaste stavfelen inom feltypen ordbildning är särskrivningsfel.

Nyckelord: Stavning, ordbildning, stavnings- och ordbildningskompetens

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte	2
2. Tidigare forskning	3
2.1. Stavning och stavningsutveckling	3
2.2. Stavning och ordbildning.....	7
3. Material och metod	9
3.1. Material	9
3.1.1. Nationellt prov	9
3.1.2. Urval	10
3.2. Metod	11
3.3. Feltyper	12
3.3.1. Ortografiska fel	13
3.3.2. Ordbildningsfel	13
4. Resultat och diskussion	14
4.1. Stavningsresultat för elevtexterna från 1997	14
4.1.1. Ortografiska fel	16
4.1.1.1. Fel vokal/konsonant.....	16
4.1.1.2. Enkel/dubbel konsonant.....	17
4.1.1.3. Reduktion.....	19
4.1.1.4. Övrigt.....	19
4.1.2. Ordbildningsfel	20
4.1.2.1. Särskrivning, sammanskrivning och ordkunskapsfel...21	
4.2. Stavningsresultat för elevtexter från 2007	22
4.2.1. Ortografiska fel	24
4.2.1.1. Fel vokal/konsonant.....	25
4.2.1.2. Enkel/dubbel konsonant.....	25
4.2.1.3. Reduktion och övriga ortografiska fel.....	25
4.2.2. Ordbildningsfel	26
4.2.2.1. Särskrivning, sammanskrivning och ordkunskapsfel...26	
4.3. Stavningsförmågan 1997 jämfört med 2007	27
5. Sammanfattande diskussion	29
Referenser	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

För att de budskap som förmedlas vid mellanmänsklig kommunikation ska nå fram utan missförstånd är tydlighet av stor betydelse. Detta gäller både i tal och i skrift. För att skapa denna tydlighet använder vi oss av en mängd allmänt vedertagna regler eller konventioner. Om någon bryter mot dessa konventioner kan det kommunikativa budskapet missförstås eller till och med gå helt förlorat.

Att tydlighet är särskilt viktigt inom skriftlig kommunikation beror på att den som är mottagare av det kommunikativa budskapet endast har texten och det som där förmedlas att basera sin tolkning utifrån. Vid muntlig kommunikation däremot, spelar även ickeverbala signaler så som röstläge och kroppshållning roll för vår tolkning av budskapet. De allmänt vedertagna regler som har skapats inom skriftspråket är således av stor betydelse för att det kommunikativa budskapet ska uppfattas korrekt.

Några av dessa regler rör texten som helhet, andra rör dess mindre delar, såsom stavning av enskilda ord och interpunktion. Det språkvetenskapliga område som på olika sätt behandlar dessa regler kring skriftspråket och stavningen är det ortografiska området. Nu föreliggande studie fokuserar på hur de allmänt vedertagna reglerna som har skapats för de enskilda ordens stavning tillämpas i elevtexter skrivna 1997 och 2007 av gymnasieelever.

Den hypotes som ligger till grund för studien är att gymnasieelevers formella stavnings- och ordbildningskompetens har försämrats över tid. Denna hypotes grundar sig i de erfarenheter som jag som blivande lärare har gjort under de verksamhetsförlagda delarna av min utbildning (vfu). Erfarenheterna från vfu:n har sedermera ställts i relation till kursplanerna för svenskämnet (Skolverket 2000). I kursplanerna formuleras inga explicita språkfärdighetsmål, utan endast mer allmänt formulerade mål. Frågor kring hur arbetet med rättstavning bedrivs, samt resultatet av detsamma, har därmed väckts hos mig som blivande svensklärare.

Denna studie syftar därför till att undersöka om och i så fall hur elevers stavningsförmåga har förändrats över tid.

1.2 Syfte

Syftet med föreliggande uppsats är att genom en jämförande studie av gymnasieelevers nationella prov i svenska B från åren 1997 och 2007, undersöka om och i så fall hur, den formella kompetensen i fråga om stavning och ordbildning har förändrats samt undersöka huruvida den formella kompetensen i fråga om stavning och ordbildning skiljer sig mellan könen. De frågor som jag har utgått ifrån är följande:

- Hur har gymnasieelevers formella kompetens inom stavning och ordbildning förändrats mellan åren 1997 och 2007?
- Inom vilka stavnings- och ordbildningskategorier görs flest fel och vad kan detta på?
- Vilka är de största pedagogiska utmaningarna kring elevers stavning?

2. Tidigare forskning

Nedan följer en redogörelse över den för denna studie relevanta forskning som tidigare gjorts inom det ortografiska forskningsområdet. Denna forskning kommer sedermera att jämföras med resultatet av föreliggande studie kring stavning och ordbildning.

2.1. Stavning och stavningsutveckling

Kerstin Nauc ler (1989) har forskat kring frågor rörande stavning och stavningsutveckling hos skolelever. Hon menar att det mest grundläggande i barns skriv- och stavningsutveckling  r att barnet inser att det talade ordet består av olika sammansättningar, av mindre enheter, s.k. språkljud eller fonem. Vidare menar Nauc ler att barnet måste lära sig att de symboler som används vid skrivande, den alfabetiska skriften, i olika kombinationer symboliserar olika språkljud. Nauc ler understryker att en av de mest grundläggande stavningsreglerna som barnet måste lära sig  r att det svenska språket inte har någon fonetisk stavning, alltså ingen direkt överensstämmelse mellan språkljud och enskilda bokstäver. En fonetisk analys av det talade ordet  r således inte tillräckligt för att kunna stava r tt menar Nauc ler (Nauc ler 1989).

Nauc ler menar att för att bli en god stavare krävs det inte bara kunskaper om hur språkljuden eller fonemen som sådana ska återges i skrift, utan också kunskap om ordets ursprung och ordets form eller morfologi. En god stavare behöver således även ha kunskaper om ordets relation till andra ordformer. Slutligen krävs också kunskaper om hur och n r stavningsregler tillämpas (Nauc ler 1989).

Vidare redogör Nauc ler f r en undersökning av stavningsförmågan hos skolelever som genomfördes under 1970-talet på elevtexter skrivna av 190 elever i  k 4. Antalet stavfel som noterades i texterna då eleverna gick i  k 4 jämfördes sedermera med antalet stavfel som samma elever gjorde i  k 6. Undersökningen visade att antalet stavfel minskade under skolåren 4-6. Nauc ler jämförde sedan resultatet med stavningsförmågan hos 150 elever i gymnasieskolans  r 3. Resultatet visade då att det inte var alla typer av stavfel som minskade utan att stavfel såsom felaktig dubbelteckning av konsonanter ökade.

Nauc ler delar in stavfel i tre feltyper: fonologiska, morfologiska och lexikaliska. Vidare delas feltyperna i sin tur in i fonetiskt acceptabla och

oacceptabla stavfel (Nauc ler 1989:203). De fonologiskt relaterade stavningsfelen beror på att skribenten har gjort en felanalys över vilka bokstäver (grafem) som ska representera de olika språkljuden (fonemen). Exempel på ord som representerar fonetiskt acceptabla stavfel, där ljudanalysen av ordet alltså har varit korrekt, ges i form av ordet *sbark* f r *spark*. Till de fonetiskt oacceptabla stavfelen, där en icke korrekt ljudanalys har gjorts av ordet, räknar Nauc ler emellertid ord som *bark* för *park* och *sedar* f r *skedar*. De morfologiskt relaterade stavningsfelen däremot, menar Nauc ler grundar sig i att stavaren inte behärskar de konventioner som rör ordets böjning och sammansättning. Ordet *snappt* ges som ett exempel på ett fonetiskt acceptabelt stavfel tillskillnad från *handuk* som ges som exempel på ett fonetiskt oacceptabelt stavfel. Slutligen grundar sig lexikaliska stavfel i brister i kunskap om stavningen av specifika ord (Nauc ler 1989:202-203).

Nauc lers undersökning visar att de flesta stavfel som görs under den senare delen av stavningsutvecklingen och som till och med ökar i gymnasieelevers texter, är fonetiskt acceptabla dubbelteckningsfel som *kattegori*. De stavningskonventioner som rör konsonanters dubbelteckning och som orsakar problem bland många stavare, har att göra med om vokalen i en betonad stavelse  r kort eller lång och om vokalen följs av en eller flera konsonanter (Nauc ler 1989:204-205). Nauc ler betonar att det inte är förmågan att höra om en vokal  r kort eller lång som brister vid dubbelteckningsfel, utan förmågan att tillämpa stavningsreglerna (1989:204). Vidare påpekar Nauc ler i en tidigare utgiven artikel (1985) att felaktig dubbelteckning av konsonant i obetonad stavelse ofta beror på att stavaren felaktigt uppfattar en stavelse som betonad på grund av att stavelsen har s.k. svagtryck. Detta inträffar enligt Nauc ler ofta i långa ord som t.ex. *kategori* och *tolerant* där betoningen ligger sent i ordet och där det i tidigare stavelser finns en trycksvag vokal (1985:121-122). Nauc ler sammanfattar stavningskonventionerna f r dubbelteckning och lång och kort vokal enligt följande:

Enligt våra konventioner skall skillnaden mellan lång och kort vokal markeras i skrift endast när sammanfall mellan de två vokalkvaliteterna annars skulle kunna uppstå, alltså i fall där både lång och kort vokal kan förekomma. [...] [D]etta [händer] bara i betonad stavelse n r endast ett konsonantljud följer. I alla andra fall, dvs i betonad stavelse n r två eller fler olika konsonantljud följer på vokalen samt i obetonad stavelse, kan det aldrig bli något sammanfall, eftersom det bara  r kort vokal som kan förekomma där.

(Nauc ler 1989:204)

Förklaringen till varför vissa typer av stavfel ökar beror alltså enligt Nauclér på att elever som har nått den senare delen i stavningsutvecklingen och som ofta behärskar de grundläggande stavningsreglerna, tenderar att övergeneralisera regeln om dubbelteckning vid korta vokaler och tillämpar denna också i obetonade stavelser.

Kent Larsson (1984) har forskat kring skrivförmågan hos svenska elever på 1970-talet. Larsson har dock, till skillnad från Nauclér som redovisats ovan, undersökt skrivandet som helhet, såsom skrivförmåga, skrivandet i relation till läsandet, skrivprestation och betygsättning av uppsatser, skrivandet och rättstavningen, samt skrivandet på textuell mikro- och makronivå. Jag har dock valt att här endast redogöra för de resultat som är av relevans för nu föreliggande studie, alltså den del som behandlar skrivandet och rättstavningen.

Larssons studie omfattar elevuppsatser skrivna under 1970-talet av 351 elever i årskurserna 7 och 9 samt gymnasieår 2. Resultatet av studien över skrivandet och rättstavningen visar att den vanligaste felkategorin är felaktigt sammanförande eller felaktig uppdelning av ord, följt av felaktig enkel- och dubbelteckning (Larsson 1984:264-265). Larsson menar att de fel som görs i samband med felaktigt sammanförande av ord ofta rör ord med sammanfattningsaccent som inleds med trycksvag partikel. De exempel som ges är bl.a. *försent* och *igång*, medan exempel på felaktig uppdelning av ord är *svenska timme* och *franska prov* (1984:265). Vidare noterar Larsson att ord som felaktigt särskrivs ofta har flerstaviga och/eller substantiviska förled (1984:265).

Larssons studie visar, i likhet med Nauclér, att vissa feltyper ökar i förekomst med stigande ålder (1984:266). Larssons studie visar att det främst är stavfel rörande de ljudstridigt tecknade orden som t.ex. *värld*, som framträder med stigande ålder, medan fel rörande stor och liten bokstav minskar med stigande ålder (1984:266). I Larssons studie anläggs också ett könsperspektiv på stavningsförmågan. Resultatet visar att: "[a]ndelen felstavade ord är [...] mer än dubbelt så stor hos pojkarna som hos flickorna" och att: "[a]v de tio bästa stavarna är nio flickor, av de tio sämsta är nio pojkar" (1984:254).

Vidare poängterar Larsson att många av stavfelen i studien beror på slarv snarare än bristande stavningsförmåga. Larssons studie visar också, i likhet med Nauclérs studie, att övergeneralisering av olika stavningsregler tycks vara vanligt förekommande (1984:270). Slutligen

menar Larsson att det krävs att man i skolan ägnar mer tid åt både skrivande och läsande om man ska komma till rätta med stavfel.

Tor G Hultman och Margareta Westman (1977) redovisar delar av resultatet från det omfattande språkvetenskapliga projektet Skrivsyntax som startades i Lund 1970. Forskningen syftade till att behandla frågor rörande skrivträningen i skolan ur ett språkvetenskapligt perspektiv. Resultatet som Hultman & Westman (1977) presenterar representerar de två delundersökningarna Bruksprosa och Gymnasistsvenska. I nu föreliggande studie kommer endast den del som rör stavfel i delundersökningen Gymnasistsvenska att vidare behandlas.

Resultatet visar att det centrala provet (vilket idag har ersatts av nationellt prov) från våren 1970, på vilket undersökningen bygger, i genomsnitt har vållat stora problem för gymnasisterna. Elevtexterna innehåller många fel rörande både textens betydelse- och funktionssidor (1977:258). Vidare redogör Hultman & Westman för att pojkarna stavar sämre än flickorna och "[...] att flickorna endast gör 2/3 så många stavfel som pojkarna" (1977:232).

För indelningen av de olika feltyperna som noterats i elevtexterna använder Hultman & Westman ett felmarkeringssystem bestående av sju huvudtyper (för närmare genomgång se avsnitt 3.3. nedan). Hultman & Westman sammanfattar gymnasisternas stavning och deras behov av större stavningsfärdigheter enligt följande:

De behöver lära sig att interpunktera och stava bättre. På lägre skolstadier (låg- och mellanstadierna) är det möjligen så angeläget att läraren uppmuntrar och stimulerar barnens allmänna språkutveckling med alla medel, att formell språkriktighet kan komma mer i skymundan. Men om vi överhuvudtaget ska ha en gemensam svensk ortografi är det nödvändigt att eleverna behärskar den senast vid gymnasieskolans slut.

(Hultman & Westman 1977:259)

Vidare menar Hultman & Westman att ren språkriktighetsträning kan vara nödvändig för att komma till rätta med enklare stavnings- och interpunktionsfel (1977: 260).

2.2. Stavning och ordbildning

Katharina Hallencreutz har forskat kring ordbildning med fokus på bruket av särskrivning i elevtexter från 1989 skrivna av 10-12 -åringar. Hallencreutz (2003) redogör främst för ett ökat bruk av felaktigt särskrivna ord, men också felaktigt sammanskrivna ord i elevtexter, samt utreder möjliga orsaker till felskrivningarna.

Hallencreutz sammanfattar resultatet av studien enligt följande:

- [...] en lång (två- eller flerstavig eller sammansatt) förled i en sammansättning är ett hot mot ordets rätta skrivning.
- [...] en riskfaktor är den förled som innehåller minst ett diakritiskt tecken, [det vill säga en förled som innehåller en eller flera bokstäver med ring eller prickar (*jätterolig, tillbaka*)] (s.10). [E]n sådan förled frestar till särskrivning vid handskrift.
- Ord med konsonantfog [*flodhäst*] (s.11) och ord med partikelförled [*tillstånd*] (s.27) håller tillbaka särskrivningarna [...].
- [...] prepositionsuttryck, inledda med obetonad preposition [*iordning*] (s.34), dominerar den icke normenliga hopskrivningen, men också vissa andra uttryck med sammanfattningsaccent är drabbade [*försent*] (s.34).

(Hallencreutz 2003:70)

I rapporten tillbakavisar också Hallencreutz delvis vissa tidigare teorier om möjliga orsaker till det ökade bruket av felaktigt särskrivna ord. En av dessa orsaker har ansetts vara det utbredda bruket av bindestreck i sammansatta ord i den tidiga läs- och skrivinläringen, vilket skulle kunna leda till att när eleven senare i skrivutvecklingen frångår bruket av bindestreck, lämnar orden i fråga felaktigt särskrivna. Hallencreutz menar dock att detta inte borde ha så stor påverkan på det ökade bruket av felaktigt särskrivna ord, eftersom bindestrecken i den tidiga läs- och skrivinläringen har funnits med under hela 1900-talet och alltså inte tillhör någon ny pedagogik (2003:71).

Vidare tillbakavisar Hallencreutz teorin om att det ökade bruket av felaktigt särskrivna ord skulle kunna bero på den halvtvetydiga handstilen, där bokstäverna inte tydligt binds ihop och som var obligatorisk i skolan i början av 1970-talet fram till mitten av 1980-talet, eftersom särskrivningarna också i stor omfattning förekommer i

maskinskrivna texter. Huruvida det engelska språket, där merparten sammansatta ord särskrivs, har haft inflytande på det svenska språket är svårt att säga utan en större och särskild undersökning av frågan, menar Hallencreutz. Det undersökningen dock tyder på är att inflytandet från det engelska språket kanske inte är så stort som språkvårdsdebatten under 1990-talet har gjort gällande (2003:71).

Anna Andersson (2005) har i en c-uppsats undersökt stavning, ordbildning och ordanvändning i nationella prov i svenska för gymnasieskolan. Studien är baserad på 23 nationella prov, skrivna av 11 pojkar och 12 flickor under vårterminen 2005. Resultatet av undersökningen är uppdelat i de tre huvuddelarna ortografi, ordbildning och lexikon. Den ortografiska delen är indelad i underkategorierna fel vokal, fel konsonant, enkel/dubbel konsonant, reduktion och övrigt, medan ordbildningsdelen är indelad i underkategorierna särskrivning/sammanskrivning och egna ord. Vidare redovisar Andersson skillnader i stavningsförmåga relativt programinriktning och betyg på det nationella provet. Jag väljer här att endast redogöra för de delar som är relevanta för nu föreliggande studie, ortografi och ordbildning. Eftersom det slumpmässigt utvalda undersökningsmaterialet för nu föreliggande studie inte anger gymnasieprogram eller betyg på samtliga elevtexter (se avsnitt 3.1.2.) kommer inte heller denna del av Anderssons resultat att redovisas.

Anderssons studie visar att felaktig enkel- eller dubbelteckning av konsonanter samt reduktion representerar de vanligast förekommande felen inom den ortografiska delen, medan det minst vanliga felet var felaktig vokal eller konsonant/konsonantkombination. Inom undersökningsdelen ordbildning var det vanligast förekommande felet särskrivning, medan felaktig sammanskrivning var mindre vanligt. Vidare redovisar Andersson att medeltalet för antal fel per text är större för pojkarna än för flickorna.

3. Material och metod

Nedan redovisas det material som har legat till grund för nu föreliggande studie, samt det urvalsförfarande och den metod som har använts för kategorisering av de stavfel som har förekommit i elevtexterna.

3.1. Material

Undersökningen i denna studie baseras på uppsatser från det nationella provet för svenska B, skrivna av gymnasieelever under höstterminerna 1997 och 2007. Materialet för föreliggande studie innehåller slumpmässigt utvalda uppsatser från olika gymnasieprogram i Sverige. Materialet omfattar totalt 22 prov, varav 12 uppsatser är skrivna 1997 och 10 uppsatser är skrivna 2007. Vidare är könsfördelningen för uppsatserna från 1997 jämnt fördelad, uppsatserna är skrivna av 6 pojkar respektive 6 flickor. Könsfördelningen för uppsatserna från 2007 är fördelad på 4 pojkar respektive 6 flickor.

3.1.1. Nationellt prov

Det nationella kursprovet i svenska B utarbetas, på uppdrag av Skolverket, av en särskild provgrupp vid Institutionen för nordiska språk i Uppsala, från vilken materialet för denna studie är hämtat.

Kursprovet i svenska B är sedan höstterminen 2000 en obligatorisk del i svenskundervisningen i gymnasieskolan. Provet syftar bland annat till att möjliggöra en likvärdig utvärdering och bedömning av gymnasieelevers förmåga att behärska det svenska språket i tal och i skrift, oberoende av vilken skola, gymnasieprogram eller undervisning eleven har tagit del av (www.nordiska.uu.se/natprov/). Kursprovet i svenska B består från och med höstterminen 2007 av två delar, en muntlig och en skriftlig del. Tidigare bestod provet av två skriftliga delar och en muntlig del. För denna studie har endast de skriftliga delarna från respektive år beaktats.

Provmaterialet för 1997 års skriftliga del är uppdelat på två delar, A och B. Del A består av att eleven ska skriva en redogörelse omfattande 200-300 ord. Eleven ska i sin redogörelse ge exempel från ett medföljande texthäfte på det som behandlas och motivera val av

exempel. Till denna del beräknas arbetstiden till en timme. Del B består av en mer omfattande skrivuppgift till vilken en arbetstid på fyra timmar är beräknad. Eleverna får fritt välja mellan 10 uppgifter med varierande innehåll knutna till ovan nämnda texthäfte. Uppgifterna representerar de olika textaktiviteterna berättande, återberättande, beskrivande, förklarande, argumenterande, sammanfattande, presenterande och diskuterande. Det är endast den uppgift som är sammanfattande som är begränsad till att omfatta högst 400 ord, i övrigt ges inga angivelser till skrivuppgiftens omfattning.

2007 års provmaterial för den skriftliga delen består av 9 skrivuppgifter med tillhörande texthäfte av vilka eleven ska välja en uppgift. Den skriftliga delen i 2007 års prov är utformad i likhet med tidigare års del B. Eleverna får i uppgift att, beroende på vilken uppgift de väljer, redogöra, förklara, resonera, berätta, återberätta, jämföra, tolka, beskriva, diskutera, argumentera och presentera. Till två av uppgifterna, där eleverna ska skriva ett manus till ett tal, ges begränsningen 400-700 ord. Till övriga uppgifter ges ingen angivelse till omfattning.

Eftersom fördelningen mellan den muntliga och den skriftliga delen för det nationella provet i svenska B förändrades från och med höstterminen 2007, som beskrivits ovan, har det sammanlagda textmaterialets omfång från år 2007 varit mindre än det från år 1997. 1997 års texter har således ett större genomsnittligt omfång än 2007 års texter, vilket har resulterat i fler förekomster av stavfel (se avsnitt 3.2.).

3.1.2. Urval

Materialet för föreliggande studie var ursprungligen 24 uppsatser, 12 uppsatser från respektive år och 6 uppsatser från respektive kön. Med hjälp av provgruppen vid Institutionen för nordiska språk i Uppsala valdes uppsatserna ut slumpvis från respektive år, oberoende av gymnasieprogram och studieort. Antalet uppsatser som har legat till grund för denna studie reducerades sedermera till 22, då två av uppsatserna skrivna av pojkar från 2007 var datorskrivna. Eftersom dagens ordbehandlingsprogram har stavningskontroll valde jag därför att utesluta dessa. Det totala antalet uppsatser är således 22, 10 uppsatser från 2007, varav 4 är skrivna av pojkar och 6 är skrivna av flickor och 12 uppsatser från 1997, skrivna av 6 pojkar och 6 flickor. Den något ojämna fördelningen mellan åren 2007 och 1997 av antal uppsatser kan således komma att påverka resultatet något.

I analysen av uppsatserna kommer en jämförelse över stavningsförmågan att göras dels mellan åren 1997 och 2007, dels mellan könen. Däremot kommer ingen jämförelse att göras mellan betyg och stavningsförmåga eller mellan gymnasieprogram och stavningsförmåga, eftersom detta inte angivits på samtliga prov. Vidare kommer studien endast att behandla delar av det ortografiska området samt ordbildning (se avsnitt 3.3.1. och 3.3.2.). Stavningsfel rörande interpunktion, lexikologi och stilistik kommer inte att beaktas.

Slutligen bör påpekas att då urvalet för studien är begränsat till att omfatta 22 uppsatser kan inga större generella slutsatser dras. Resultatet bör snarare ses som en indikation på stavningsförmågan hos ett begränsat antal elever från respektive år, samt hur denna har förändrats över tid.

3.2. Metod

Undersökningsmetoden för föreliggande studie har dels varit kvantitativ dels kvalitativ. Den kvantitativa delen av undersökningen har möjliggjort jämförelser över tid samt mellan könen, medan den kvalitativa delen har legat till grund för den tolkning och den analys som har gjorts av orsakerna till de vanligaste stavfelen.

De 22 elevtexterna som denna studie bygger på är samtliga handskrivna varför det i vissa fall av mig har krävts en subjektiv tolkning av otydligt tecknade ord. Vidare har jag vid viss osäkerhet kring den nu korrekta skrivformen av vissa ord använt mig av den 13:e och senaste upplagan av Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (SAOL).

Vid genomläsning av elevtexterna har samtliga stavfel markerats och räknats i förhållande till respektive texts totala antal ord. Detta har givit en felprocent över det totala antalet stavfel för varje text. Eftersom texterna har olika stort omfång, alltifrån 201 ord till 2191 ord, skulle en redovisning av endast antalet stavfel per text inte ge jämförbara resultat. För att möjliggöra en jämförelse över tid och mellan könen trots olika omfång på texterna, har således denna felprocent använts som en indikator på stavningsförmågan. Eftersom felprocenten för varje text är baserad på antal stavfel i förhållande till antal ord har varje förekomst av ett felstavat ord räknats, även om det har varit ett och samma ord som har felstavats på olika ställen i texten. Vidare har ett ord som både har särskrivits och är felstavat som *super dektektiven* noterats som två stavfel.

Stavningsfelen har kategoriserats in i två huvudfeltyper (se avsnitt 3.3.1. och 3.3.2.), vilka sedermera, för att med tidigare forskning få jämförbara resultat, har delats in i underkategorier liknande Anderssons (2005). En jämförelse över stavningsförmågan, baserad på den totala felprocenten för respektive text har gjorts för att möjliggöra jämförelse dels över tid, dels mellan könen. Vidare har de vanligaste felkategorierna listats för respektive år och kön för att få fram vilken sorts stavfel som är vanligast. En analys över möjliga orsaker till varför vissa stavningsfel är vanligare förekommande än andra har sedan gjorts. Resultatet av nu föreliggande studie har sedermera jämförts med tidigare forskning, samt ställts i relation till kursplanerna för svenskämnet (Skolverket 2000).

3.3. Feltyper

Indelningen av stavfelen som har noterats i elevtexterna har gjorts med utgångspunkt från Hultman & Westman (1977). På grund av tidsbegränsningen för nu föreliggande studie har dock de sju huvudtyperna av fel (interpunktionsfel, ortografiska fel, grammatiska fel, lexikonfel, semantiska fel, stilistiska fel och funktionella fel (Hultman & Westman 1977:230)) fått begränsats till att här endast omfatta de två huvudtyperna ortografiska fel samt till viss del grammatiska fel.

Till de ortografiska felen räknas enligt Hultman & Westman ord som har stavats fel trots att skribenten förefaller veta hur ordet uttalas som t.ex. *intresant* och *diskution*, samt slarvfel. Till de grammatiska felen räknar Hultman & Westman bland annat fel som beror på skribentens bristande kunskaper om ordets fonologi och morfologi som t.ex. *institution* och *borgelig* (1977:230). Dessa är således fel som delvis bygger på bristande ordkunskap. Till de grammatiska felen räknas dock också, enligt Hultman & Westman, fel som ligger på andra språkliga nivåer, såsom fel inom fraser, satser, mening eller mellan meningar.

Eftersom endast fel på ordnivå beaktas i nu föreliggande studie, har jag valt att istället samla dessa under feltypen ordbildning. Till denna feltyp har fel rörande sär- och sammanskrivning av ord, samt ord som i övrigt har felkonstruerats tillförts. De två huvudtyperna för indelning av stavfel i denna studie är således ortografiska fel samt ordbildningsfel, vilka sedermera har delats in i underkategorier i viss enlighet med Andersson (2005). Vidare bör påpekas att ett och samma ord kan sorteras under mer än en underkategori.

3.3.1. Ortografiska fel

De ortografiska felen har i viss enlighet med Andersson (2005) delats in i följande underkategorier:

- Fel vokal/konsonant
- Enkel/dubbel konsonant
- Reduktion
- Övrigt

Underkategorin fel vokal eller fel konsonant samlar de ord där skribenten har gjort en korrekt ljudanalys av ordet, men använt fel grafem, som t.ex. *igentligen*. Till underkategorin felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant hör stavfel som t.ex. *inteligens* och *possitivt*. Till underkategorin reduktion räknas ord där bokstav har utelämnats, som t.ex. *benäms*. Ord som innehåller utelämnad konsonant där dubbelteckning krävs räknas dock inte till underkategorin reduktion utan till underkategorin felaktigt enkeltecknad konsonant. Till gruppen övrigt räknas ord som innehåller felaktigt tillägg av bokstav eller felaktig bokstavskombination, som t.ex. *ängnar*.

3.3.2. Ordbildningsfel

Ordbildningsfelen som har noterats i elevtexterna har delats in tre underkategorier enligt följande:

- Särskrivning
- Sammanskrivning
- Ordkunskapsfel

Till underkategorin särskrivning räknas ord som t.ex. *mot ståndare*, medan ord som t.ex. *såhär* representerar underkategorin sammanskrivning. Underkategorin ordkunskapsfel samlar morfologiskt härledda fel, alltså ord där skribenten inte behärskar de konventioner som rör ordets böjning och sammansättning som t.ex. *livakter*.

4. Resultat och diskussion

Nedan följer en redovisning av resultatet av föreliggande studie samt diskussionen kring detsamma. Resultaten för åren 1997 och 2007 presenteras separat. Det övergripande resultatet för de båda huvudgrupperna ortografi och ordbildning presenteras sedermera för respektive kön. De ortografiska felen respektive ordbildningsfelen med underkategorier sammanställs därefter fördelat på kön. Slutligen jämförs det totala resultatet för år 1997 med det totala resultatet för år 2007. Vidare ställs resultatet av nu föreliggande studie mot tidigare forskning.

4.1. Stavningsresultat för elevtexterna från 1997

Det samlade stavningsresultatet per uppsats samt medelvärden för 1997 års elevtexter redovisas fördelat på kön nedan (se tabell 1 och 2). Tabellerna visar fördelningen av stavfel mellan de två huvudgrupperna ortografiska fel och ordbildningsfel, antal fel per uppsats, antal ord per uppsats samt felprocenten för varje uppsats. Medelvärdet för samtliga uppsatser redovisas också för pojkar respektive flickor. Tabell 1 nedan, visar det totala stavningsresultatet för pojkar 1997.

Tabell 1. Totalt antal ortografiska fel och ordbildningsfel per elevtext, samt felprocent (avrundat till en decimal) per elevtext, pojkar 1997.

	Ortografi	Ordbildning	Summa	Antal ord	Felprocent
Text 1	3	1	4	939	0,4
Text 2	11	9	20	673	3,0
Text 3	23	8	31	940	3,3
Text 4	1	4	5	806	0,6
Text 5	15	17	32	2191	1,5
Text 6	4	0	4	929	0,4
Medelvärde	9,5	6,5	16,0	1079,7	1,5

Tabell 1 visar att felprocenten för pojkar 1997 i medeltal är 1,5 procent per uppsats. Resultatet indikerar också att ortografiska fel är vanligare förekommande än ordbildningsfel. Vidare visar tabell 1 att texterna är omfångsrika, närmare 1080 ord i medeltal per text, vilket ger utrymme

för ett större antal fel och därmed ett högt medelvärde för det sammanlagda antalet fel per uppsats.

En förklaring till att uppsatserna är så pass långa är att uppsatserna består av två deluppgifter (se avsnitt 3.1.1. ovan), samt att flertalet av pojkarna (5 av 6) i den valbara delen av provet (del B) har valt uppgiften att skriva en berättande text som ska fungera som ett kapitel i en bok. Inga restriktioner gällande textomfång ges till uppgiften. Vid läsning av texterna är det tydligt att det ena temat för uppgiften, ”Riddaren och Jungfrun”, har engagerat eleverna då texterna är inlevelsefulla och omfångsrika. Att det förekommer relativt många fel (16 fel i medeltal per text) i texterna kan dels bero på att skribenten sveps med i berättarlustan och inte reflekterar över eventuella stavfel, dels att texterna är så pass långa att korrekturläsning inte prioriteras eller hinns med.

Tabell 2 nedan, visar det totala stavningsresultatet för flickor 1997.

Tabell 2. Totalt antal ortografiska fel och ordbildningsfel per elevtext, samt felprocent (avrundat till en decimal) per elevtext, flickor 1997.

	Ortografi	Ordbildning	Summa	Antal ord	Felprocent
Text 1	2	0	2	888	0,2
Text 2	1	2	3	897	0,3
Text 3	2	0	2	1100	0,2
Text 4	3	1	4	643	0,6
Text 5	10	3	13	1020	1,3
Text 6	3	2	5	1150	0,4
Medelvärde	3,5	1,3	4,8	949,7	0,5

Ur tabell 2 kan utläsas att den genomsnittliga felprocenten för flickor 1997 är 0,5 procent, vilket är en tredjedel av den genomsnittliga felprocenten för pojkar 1997. Flickornas texter är, i likhet med pojkarnas, omfångsrika. Antal ord per text är i medeltal närmare 950. Till skillnad från pojkarna har dock endast 2 av 6 flickor valt att skriva en berättande text. De resterande 4 elevtexterna är av argumenterande slag. Inte heller för dessa uppgifter fanns det några restriktioner gällande textomfång.

Vidare kan noteras att den genomsnittliga andelen stavfel per text för flickorna (4,8) är cirka en tredjedel av pojkarnas genomsnitt (16,0). I

likhet med resultatet för pojkarna är för flickorna de ortografiska felen vanligare förekommande än ordbildningsfelen.

Tabell 1 och 2 indikerar att flickorna stavar bättre än pojkarna. Medelvärdet i felprocent per elevtext ligger på 1,5 för pojkarna och 0,5 för flickorna. Resultatet indikerar också att ortografiska fel är vanligare förekommande än ordbildningsfel hos både pojkarna och flickorna.

4.1.1. Ortografiska fel

Den totala fördelningen för pojkar och flickor 1997 över de ortografiska felen, indelade i underkategorierna fel vokal/konsonant, enkel/dubbel konsonant, reduktion och övrigt, redovisas i tabell 3 nedan.

Viktigt att påpeka är att ett stavfel kan sorteras under fler än en underkategori som t.ex. *kuväret*, som sorteras under både fel vokal (förväxling mellan <e> och <ä>) och reduktion (utelämnat [t]). Det totala antalet stavfel för respektive underkategori som presenteras nedan kan därför inte ställas i direkt relation till det totala antalet ortografiska stavfel som redovisats i tabell 1 och 2. Resultatet i tabell 3 illustrerar således inom vilken underkategori av de ortografiska felen det görs flest fel. Eftersom att ett fel kan sorteras under flera underkategorier kan inte heller någon felprocent av det totala antalet ortografiska fel räknas ut. Istället anges fördelningen i tabell 3 i absoluta tal.

Tabell 3. *Ortografiska fel fördelat på kön 1997. Värdena anges i absoluta tal.*

	Fel vokal/konsonant	Enkel/dubbel	Reduktion	Övrigt
Pojkar	12	25	11	7
Flickor	3	9	6	0
Totalt	15	34	17	7

Tabell 3 visar att det vanligast förekommande ortografiska felet i 1997 års elevtexter för båda könen är felaktig enkel eller dubbelteckning av konsonanter. Därefter följer i tur och ordning reduktion, fel vokal eller konsonant och övriga fel.

4.1.1.1. Fel vokal/konsonant

Totalt kunde 15 stavfel noteras under kategorin fel vokal eller konsonant. Denna typ av fel var mer än 3 gånger så vanlig i pojkarnas texter än i flickornas texter. Nedan presenteras samtliga förekomster av

stavfel rörande fel vokal eller konsonant i 1997 års elevtexter. Vissa av orden kan även sorteras under andra underkategorier.

kuväret	ungufär	presic
börgat (2)	interviuer	defenition
därimot	konteiner	
foråd	segerssermoni	
enda (ända)	igentligen	
rubriserade	undguför	

För samtliga ord ovan, förutom *foråd* och *undguför*, har en korrekt ljudanalys av ordet gjorts. Fel grafem har dock fått symbolisera respektive språkljud. Felen skulle således enligt Nauclérs indelning kallas fonetiskt acceptabla stavfel (1989:203). För ord som *börgat* och *interviuer* har [g] respektive [i] felaktigt fått symbolisera j-ljudet. *Börgat* skulle kunna betraktas som ett morfologiskt fel där skribenten inte behärskar ordets böjning och sammansättning av verbet *börja*. Ett ord som *interviuer* kan dock sägas vara ett lexikaliskt fel, där skribenten inte känner till stavningen för det specifika ordet. Detsamma kan sägas gälla ord som *rubriserade*, *konteiner*, *segerssermoni* och *presic*. För ordet *foråd* kan felstavningen bero på att skribenten inte vet hur man uttalar ordet i fråga och har därigenom gjort en felaktig ljudanalys av ordet i fråga.

4.1.1.2. Enkel/dubbel konsonant

Tabell 3 visar att felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant var det vanligast förekommande ortografiska felet för båda könen. Att denna felkategori, tillsammans med felkategorin reduktion innehåller flest fel har också tidigare undersökning visat (Andersson 2005). Att konsonanters dubbelteckning är ett problematiskt stavningsområde har också Nauclé (1989) påvisat. Nauclé konstaterar i sin undersökning att "[d]ubbelteckningsfel är den enda typ av stavfel som är frekvent ända upp i de högsta årskurserna" (1989:212).

Nedan presenteras samtliga förekomster i 1997 års texter inom kategorin felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant. Vissa ord kan också sorteras under annan underkategori inom den ortografiska huvudgruppen, eller i något fall också under huvudgruppen ordbildningsfel, som t.ex. *milleniumskiftet*, som dels innehåller felaktigt enkeltecknad konsonant, dels är ett felaktigt sammansatt ord (se avsnitt 4.1.2.1.)

Enkeltecknad konsonant

Dubbeltecknad konsonant

berömelse	synns	trotts (trots)
viste (visste)	killt	annordnat
aparat	skottska	skricker
inteligens	nyckterister	parrerar
trode	kannin	
aldra (allra)	skottsk	
sanolikhet	positivt	
påbygts	persson (2)	
fylt	välldigt	
göma	känslor (2)	
kombatanterna (2)	hemmåt	
föråd	välldig	
milleniumskiftet (2)	soppa (sopa)	

Resultatet ovan visar att det är något vanligare förekommande med felaktigt dubbeltecknad konsonant (19 förekomster) än felaktigt enkeltecknad konsonant (15 förekomster). Detta kan bero på att skribenten övergeneraliserar regeln för dubbelteckning och använder den också vid obetonad stavelse. Ordet *nyckterister* kan ses som ett exempel där skribenten har uppfattat en stavelse med s.k. svagtryck (se avsnitt 2.1., Nauclér 1985) som betnad och har därmed felaktigt dubbeltecknat följande konsonant. Det samma kan sägas om orden *positivt* och *parrerar*. Att ord som *skricker* och *soppa* (sopa) felaktigt har dubbeltecknats kan bero på att skribenten har övergeneraliserat regeln för dubbelteckning efter lång betnad vokal som följs av en konsonant.

Att ord felaktigt har enkeltecknats kan bero på att skribenten är osäker på hur stavningskonventionerna rörande enkel- och dubbelteckning av konsonanter tillämpas och därför undviker att dubbelteckna. I vissa fall, som t.ex. *berömelse* och *påbygts*, kan stavfelet bero på bristande morfologiska kunskaper om att orden hör samman med *berömma* och *påbygga*. Att de två förekomsterna av ordet *milleniumskiftet* felaktigt har enkeltecknats beror troligen på bristande lexikala kunskaper om att ordet dubbeltecknas på två ställen.

4.1.1.3. Reduktion

Underkategorin reduktion tillhör, efter felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant, den vanligaste ortografiska felkategorin, vilket också tidigare undersökning (Andersson 2005) har visat. Vissa ord kan också sorteras under annan underkategori. Nedan presenteras samtliga förekomster inom denna kategori.

up	kuväret	utsende
ja (jag)	värden (världen)	övernatuliga
segerssermoni	underhuggar	kar (karl)
fotsätt	trumpetera	förvånasvärt
iners	segercermoni	fodras (fordras)
diciplin	benäms	

Flertalet av ovanstående ord är vad Naucmér (1989) skulle kalla fonetiskt acceptabla stavfel. Orden *segerssermoni/segercermoni*, *diciplin*, *kuväret*, *värden*, *benäms*, *kar* och *fodras* skrivs som de uttalas. Vidare kan sägas att flertalet av de nyss nämnda orden troligen är lexikaliska fel där skribenten saknar kunskap om stavningen av det specifika ordet. Vissa av de ovan redovisade orden, som t.ex. *up* och *ja* beror troligen snarare på slarv än på bristande stavningsförmåga. Vidare skulle vissa stavfel troligen upptäckas vid högläsning, som t.ex. *underhuggar* och *trumpetera*, och kan därför också klassas som slarvfel.

4.1.1.4. Övrigt

Till underkategorin övriga ortografiska fel tillfördes totalt 7 stavfel, samtliga funna i pojkarnas texter. De felstavade orden innehåller samtliga felaktigt tillägg av bokstav eller felaktig bokstavskombination. Vissa av orden har också sorterats under annan underkategori. Stavfelen som noterats under denna kategori presenteras nedan.

undguför	ängnar	proparganda
aldra (allra)	lungt	ursinninge
ordern (orden)		

Felstavningarna av orden *ängnar* och *lungt* indikerar att skribenterna inte behärskar de lexikala stavningskonventionerna rörande ng-ljudet. Stavfelen kan sägas vara fonetiskt acceptabla men lexikaliskt icke-acceptabla för ord med ng-ljud.

Det bör också påpekas att ordet *ordern* inte här syftar till den bestämda formen av substantivet *order*, inte heller till den bestämda formen av substantivet *ord* i plural, utan *orden* med betydelsen *sammanslutning*, varför det här står som felstavat.

4.1.2. Ordbildningsfel

I tabell 4 nedan, redovisas det totala antalet ordbildningsfel som noterats i 1997 års texter. Här bör också påpekas att ett stavfel kan sorteras under annan felkategori inom huvudkategorin ordbildningsfel, eller som i något fall också inom huvudkategorin ortografiska fel. Det senare gäller för t.ex. ordet *milleniumskifte* som dels sorteras under felaktig enkeltecknad konsonant inom den ortografiska delen, dels under kategorin ordkunskapsfel nedan (se avsnitt 4.1.2.1).

Tabell 4. *Ordbildningsfel fördelat på kön 1997. Värdena anges i absoluta tal.*

	Särskrivning	Samman skrivning	Ordkunskapsfel
Pojkar	39	0	4
Flickor	4	2	2
Totalt	43	2	6

Resultatet redovisat i tabell 4 ovan, indikerar att särskrivning är det vanligaste ordbildningsfelet, vilket också tidigare undersökning (Andersson 2005) har visat. Likaså visar tidigare forskning att särskrivning i elevtexter ökar (Hallencreutz 2003). I Larssons studie (1984) var felaktigt sammanförande eller felaktig uppdelning av ord den felkategorin inom vilken flest fel noterades (se avsnitt 2.1.).

Anmärkningsvärt i tabell 4 ovan, är dock den stora skillnaden mellan könen i förekomst av felaktigt särskrivna ord. En förklaring kan vara att en av pojkarnas texter (text 5) ensam stod för 17 av de ordbildningsrelaterade felen, varav samtliga var särskrivningsfel. För att hjälpa eleven i fråga att komma tillrätta med särskrivningsproblematiken skulle högläsning av orden kunna vara en lösning. Då ett särskrivet ord uttalas högt kan man lättare lägga märke till felet. Exemplet *en brun hårig sjuk sköterska* (*en brunhårig sjuksköterska*), kan då ges som en illustration över vad felaktiga särskrivningar kan göra för betydelsen.

I ett begränsat material, såsom det som har legat till grund för nu föreliggande studie, påverkas det slutgiltiga resultatet i stor grad om en

elevtext ensam representerar en stor andel av en viss sorts fel. Resultatet ovan bör därför tolkas med viss försiktighet. Vidare bör påpekas att på grund av det ringa antal fel som noterats för underkategorierna sammanskrivning respektive ordkunskapsfel, presenteras dessa tillsammans med underkategorin särkrivningsfel nedan.

4.1.2.1. Särkrivning, sammanskrivning och ordkunskapsfel

Nedan presenteras samtliga förekomster av de ordbildningsfel som noterats i 1997 års texter. På grund av det ringa antal sammanskrivningsfel och ordkunskapsfel som noterats i elevtexterna behandlas de tre underkategorierna tillsammans nedan.

Särkrivningsfel

tjänste folket	genom tråkigt	lågvattnens märke
vardags situationer	miljö medveten	höst lovet
action filmer	huvud betydelser	under hållande
samman fattnings vis	skit snack	maffia boss (2)
utan för	bak huvudet	illa mående
små springer	morgon dopp	menings lös
åter kommande	hockey laget	hjälp reda
läger eldarna	troll bundna	på hittade
flick ansikte	latrin tömmare	barns ben
kammar jungfru	för kunnar	i klädda
av göra	galopp språng	öron bedövande
mot ståndare	ansikts uttryck	efter middagen
blomster krans	upp spärrade	i bland
där för	om kring	efter som

Sammanskrivningsfel

hurdet
såkallad

Ordkunskapsfel

milleniumskiftet (2)
hitills
livakter

hemmåt
iaktar

För fastställandet av särkrivning i elevtexterna har i vissa fall kontexten varit avgörande, som t.ex. *efter middagen*, där det av kontexten framgår att det är en del av dygnet som avses.

En av orsakerna till att ungefär hälften av de ovan redovisade orden felaktigt har särkrivits kan vara att de har en substantivisk förled. Att detta skulle kunna vara en bidragande faktor till särkrivningarna är något som tidigare forskning (Larsson 1984) också har visat. Vidare har också tidigare forskning (Hallencreutz 2003) visat att ord som innehåller minst ett diakritiskt tecken ofta särkrivs vid handskrift (se avsnitt 2.1.

och 2.2.). Av de ovan redovisade orden innehåller ungefär hälften av orden minst ett diakritiskt tecken.

Som redovisats i tabell 4 ovan, noterades endast 2 förekomster av felaktig sammanskrivning av ord, båda i flickornas elevtexter. Viktigt att poängtera beträffande sammanskrivning av ord är att en stor del av de ord som tidigare ansågs felaktigt sammanskriva, som t.ex. *igång* (Larsson 1984) idag är accepterade sammanskrivningar (SAOL). Att orden *hur* och *det* har sammanskrivits beror troligen mer på slarv än bristande ordbildningskunskaper.

Ur tabell 4 kan utläsas att fel tillhörande underkategorin ordkunskapsfel inte har förekommit i någon större utsträckning i elevtexterna. Endast 6 förekomster noterades totalt. Viktigt att återigen betona är att jag med ordkunskapsfel här avser morfologiskt härledbara fel, alltså ord för vilka skribenten inte behärskar de konventioner som rör ordets böjning och sammansättning som t.ex. ovan redovisade *livakter*. Ett fel som detta kan dels bero på att skribenten inte uppmärksammar ordets sammansättning *liv* och *vakter*, dels bero på slarv. Ordet *milleniumskiftet* har tillförts underkategorin ordkunskapsfel på grund av att sammansättningen felaktigt består av singularformen av ordet *millennium* och *skiftet*, då sammansättningen istället skulle ha bestått av pluralformen *millennier* (SAOL) och *skiftet* och där [r] vid sammansättningen stryks. Felstavningen kan också ses ett brott mot de lexikala konventioner som rör just detta specifika ord.

4.2. Stavningsresultat för elevtexter från 2007

Det samlade stavningsresultatet per uppsats samt medelvärden för 2007 års elevtexter redovisas fördelat på kön nedan (se tabell 5 och 6). Tabellerna visar fördelningen av stavfel mellan de två huvudgrupperna ortografiska fel och ordbildningsfel, antal fel per uppsats, antal ord per uppsats samt felprocenten för varje uppsats. Medelvärdet för samtliga uppsatser redovisas också för pojkar respektive flickor. Tabell 5 nedan, visar det totala stavningsresultatet för pojkar 2007.

Tabell 5. Totalt antal ortografiska fel och ordbildningsfel per elevtext, samt felprocent (avrundat till en decimal) per elevtext, pojkar 2007.

	Ortografi	Ordbildning	Summa	Antal ord	Felprocent
Text 1	1	1	2	413	0,5
Text 2	1	0	1	396	0,3
Text 3	5	1	6	358	1,2
Text 4	3	2	5	442	1,1
Medelvärde	2,5	1,0	3,5	402,3	0,8

Ur tabell 5 kan utläsas att den genomsnittliga felprocenten för pojkar 2007 är 0,8. Vidare indikerar resultatet att ortografiska fel är vanligare förekommande än ordbildningsfel. Det bör återigen påpekas att urvalet för pojkar 2007 endast omfattar fyra texter och att de ovan presenterade resultatet bör ses som en indikation, snarare än generell och absolut fakta rörande pojkars stavningsförmåga 2007.

Texternas omfång är ca.400 ord i medeltal. Tre av de fyra eleverna vars texter är presenterade ovan, valde samma valbara provuppgift, vilken innebar att skriva ett debattinlägg. Den fjärde eleven vars text är presenterad ovan (text 2), valde en provuppgift som innebar att skriva ett manus till ett tal. Endast för den sistnämnda av de två provuppgifterna angavs en begränsning av antalet ord (400-700).

I tabell 6 nedan, redovisas det samlade stavningsresultatet för flickor 2007.

Tabell 6. Totalt antal ortografiska fel och ordbildningsfel per elevtext, samt felprocent (avrundat till en decimal) per elevtext, flickor 2007.

	Ortografi	Ordbildning	Summa	Antal ord	Felprocent
Text 1	2	2	4	757	0,5
Text 2	1	1	2	349	0,6
Text 3	3	1	4	297	1,3
Text 4	1	1	2	313	0,6
Text 5	11	0	11	201	5,5
Text 6	4	2	6	698	0,9
Medelvärde	3,7	1,2	4,8	435,8	1,6

Resultatet redovisat i tabell 6 ovan, visar att den genomsnittliga felprocenten per uppsats för flickor 2007 är 1,6. Vikigt att påpeka är dock att medelvärdet av felprocenten för samtliga uppsatser påverkas av att en av texterna (text 5), kraftigt avviker i fråga om felprocent jämfört med de övriga texterna. Skulle denna text strykas ur materialet skulle den genomsnittliga felprocenten för flickor 2007 istället vara 0,8. Resultatet av 2007 års samlade stavningsförmåga bland flickor bör därför tolkas med viss försiktighet.

Vidare kan det ur tabell 6 utläsas att, i likhet med pojkarnas resultat (se tabell 5 ovan), är de ortografiska felen vanligare förekommande än ordbildningsfelen. Resultatet visar också att texternas omfång i genomsnitt är ca.435 ord per uppsats. Samtliga flickor, vars texter är presenterade ovan, valde provuppgifter som innebar att skriva debatterande eller utredande texter. Inga restriktioner gällande textomfång gavs för uppgifterna i fråga.

4.2.1. Ortografiska fel

Den totala fördelningen för pojkar och flickor 2007 över de ortografiska felen, indelade i underkategorierna fel vokal/konsonant, enkel/dubbel konsonant, reduktion och övrigt, redovisas i tabell 7 nedan. Här bör också påpekas att ett stavfel kan sorteras under fler än en huvudkategori eller underkategori (se avsnitt 4.1.2., ovan). Resultatet i tabell 7 illustrerar således inom vilken underkategori av de ortografiska felen det görs flest fel.

Tabell 7. Ortografiska fel fördelat på kön 2007. Värdena anges i absoluta tal.

	Fel vokal/konsonant	Enkel/dubbel	Reduktion	Övrigt
Pojkar	3	1	3	1
Flickor	4	9	6	2
Totalt	7	10	9	3

Ur tabell 7 kan utläsas att felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant är det sammanlagt vanligaste ortografiska felet i 2007 års texter. Fördelat på kön förefaller de vanligaste felen för pojkarna vara fel vokal eller fel konsonant respektive reduktion och för flickorna felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant följt av reduktion.

Det ringa antal ortografiska stavfel som noterats i främst pojkarnas texter bör ställas i relation till det antal texter som har ingått i undersökningen. Eftersom endast fyra uppsatser, med en genomsnittlig textlängd på ca.400 ord, ingår i materialet för pojkar 2007, påverkar detta det sammanlagda antalet stavningsfel.

4.2.1.1. Fel vokal/konsonant

Nedan presenteras samtliga förekomster av stavfel rörande fel vokal eller konsonant i 2007 års elevtexter.

förren	jöras
uppstog	posetivt
förendringar	protosteras
kånstiga	

Samtliga ovan presenterade ord kan anses vara fonetiskt acceptabla fonologiska stavfel (Nauc ler 1989). Skribenten har således gjort en korrekt ljudanalys av ljudet i fråga, men låtit fel grafem representera spr kljudet.

4.2.1.2. Enkel/dubbel konsonant

Nedan redovisas samtliga förekomster av felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant i 2007 års texter.

<i>Enkeltecknad konsonant</i>	<i>Dubbeltecknad konsonant</i>	
gamal dags	tillflyckt	känt
för (förr)	daggens (dagens) giffter	
	penngar	honnom
	gattan	hanns (hans)

Resultatet visar att felaktigt dubbeltecknad konsonant  r vanligare förekommande  n felaktigt enkeltecknad konsonant. H r bör dock påpekas att sex av de åtta förekomsterna av felaktigt dubbeltecknad konsonant förekom i en och samma text (text 5, flickor). Eleven i fråga förefaller behöva explicit undervisning i stavningskonventioner rörande enkel- respektive dubbelteckning av konsonanter, samt ges många tillfällen att i skriftlig produktion öva sig i att tillämpa desamma.

4.2.1.3. Reduktion och övriga ortografiska fel

På grund av det ringa antal stavfel tillhörande de ortografiska underkategorierna reduktion och övrigt som noterats i 2007 års texter, presenteras dessa underkategorier tillsammans nedan.

<i>Reduktion</i>		<i>Övrigt</i>
värd (värld) (2)	anledningara	sevärdighet
bakrunden	de (det)	situationer
fustration	resturang	super dektektiven
toteras	dä (där)	

Orden *värd*, *bakrunden* och *resturang* är fonetiskt acceptabla stavfel då samtliga är skrivna som de uttalas. Felstavningen av ordet *resturang* kan sägas vara lexikalt betingat och således bero på att skribenten saknar kunskaper om stavningen av det specifika ordet. De resterande stavfelen i underkategorin *reduktion*, redovisade ovan, beror troligen på slarv, snarare än bristande stavningsfärdighet. Underkategorin *övrigt* innehåller ord där bokstav eller bokstavskombination felaktigt har tillförts ordet. Stavningen av ordet *situationer* kan dock sägas vara fonetiskt acceptabelt, då ordet uttalas [situationer].

4.2.2. Ordbildningsfel

I tabell 8 nedan, redovisas det totala antalet ordbildningsfel som noterats i 2007 års texter.

Tabell 8. *Ordbildningsfel fördelat på kön 2007. Värdena anges i absoluta tal.*

	Särskrivning	Samman­skrivning	Ordkunskapsfel
Pojkar	4	0	2
Flickor	5	3	0
Totalt	9	3	2

Ur tabell 8 kan utläsas att särskrivning är det vanligast förekommande ordbildningsfelet i 2007 års texter. För underkategorin *felaktig sammanskrivning* noterades endast tre fel, samtliga i flickornas texter, och för underkategorin *ordkunskapsfel* noterades endast två fel, båda i pojkarnas texter.

4.2.2.1. Särskrivning, sammanskrivning och ordkunskapsfel

Nedan presenteras samtliga förekomster av ordbildningsfel i 2007 års texter. På grund av det ringa antalet ordbildningsfel behandlas de tre underkategorierna särskrivning, sammanskrivning och ordkunskapsfel tillsammans nedan.

<i>Särskrivningsfel</i>	<i>Sammanskrivningsfel</i>	<i>Ordkunskapsfel</i>
familje situation	isåfall	människor
super dektektiven	typav	pedofilhärver
till bringa	påväg	
mot gångar		
stor filmerna		
gamal dags		
ut brister		
päls jackor		
film bolag		

Ovan redovisade fel kan liknas vid dem som redovisats för texterna från 1997 (se avsnitt 4.1.2.1.). Några av särskrivningsfelen ovan, kan förklaras med att förleden innehåller ett eller flera diakritiska tecken som t.ex. *familje situation*, vilket kan bidra till särskrivning vid handskrift (Hallencreutz 2003), andra kan förklaras av att de innehåller en substantivisk förled som t.ex. *päls jackor* (Larsson 1984).

Vidare kan sammanskrivningsfelet *påväg* förklaras av att ordet innehåller en sammanfattningsaccent som inleds med trycksvag partikel (Larsson 1984). Orden *människor* och *pedofilhärver* sorteras här under underkategorin ordkunskapsfel då skribenterna inte förfaller behärska pluralböjningen av ord inom den första deklinationen som tar ändelserna *-or*.

4.3. Stavningsförmågan 1997 jämfört med 2007

Ovan redovisade resultat indikerar att den totala stavningsförmågan mellan åren 1997 och 2007 har försämrats något. Det samlade genomsnittliga resultatet mätt i felprocent per uppsats 1997 var 1,0, medan det för år 2007 var 1,3. Vidare indikerar resultatet för 1997 att flickorna är bättre stavare än pojkarna med en felprocent på 0,5 jämfört med pojkarnas felprocent på 1,5. Att flickor stavar bättre än pojkar har också tidigare studier visat (Larsson 1984).

Motsvarande resultat för 2007 års stavningsförmåga fördelat på kön var 0,8 för pojkarna respektive 1,6 för flickorna. Här bör dock återigen påpekas att resultatet för flickor 2007 har påverkats av att en av de sex texterna kraftigt avviker i felprocent från de övriga. Skulle denna text inte ha tagits med i undersökningen skulle den samlade stavningsförmågan för år 2007, mätt i felprocent och fördelat på kön, istället varit 0,8.

Resultatet av nu föreliggande studie visar också, i viss enlighet med tidigare undersökning (Andersson 2005), att de vanligast förekommande felen, i både 1997 och 2007 års texter inom den ortografiska delen, tillhörde underkategorin felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant, följt av underkategorin reduktion. De vanligast förekommande felen inom ordbildningsdelen i både 1997 och 2007 års texter, återfanns i underkategorin särskrivning. Felaktig sammanskrivning och ordkunskapsfel var däremot mindre vanliga.

5. Sammanfattande diskussion

Att gymnasieelevers formella kompetens inom stavning och ordbildning mellan åren 1997 och 2007 har förändrats något till det sämre, är ett resultat som bekräftar hypotesen som har legat till grund för nu föreliggande studie; att den formella stavnings- och ordbildningskompetensen bland svenska gymnasieelever har försämrats.

Orsakerna till att den formella stavnings- och ordbildningskompetensen har försämrats något kan vara många och om dessa kan jag endast spekulera. Mer omfattande undersökningar än de som för nu föreliggande studie har varit möjliga att genomföra skulle krävas för att fastställa dessa orsaker. Vidare bör återigen påpekas att resultatet som presenterats ovan är baserat på ett relativt litet material och bör endast ses som en indikation över stavnings- och ordbildningskompetensen, snarare än absolut och generaliserbar fakta.

Resultatet av nu föreliggande studie kan dock tolkas så att den försämrade stavnings- och ordbildningskompetensen kan bero på att det inom svenskundervisningen läggs allt mindre fokus på explicit språkfärdighetsträning. Att inte heller kursplanerna för svenskämnet innehåller explicita språkfärdighetsmål, utan endast allmänt formulerade mål, kan vara en bidragande faktor till att delar som rättstavning inte ges större utrymme inom svenskundervisningen.

I kursplanen för svenska A står det under rubriken *Mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs* bland annat att: ”Eleven ska kunna använda skrivandet som ett medel för att utveckla tänkande och lärande” samt ”Eleven skall kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad samt vara medveten om skillnader mellan talat och skrivet språk” (Skolverket 2000). Vidare står det i kursplanen för svenska B under motsvarande rubrik: ”Eleven ska ha utvecklat skrivandet som ett medel för tänkande och lärande och som ett redskap i kommande studier och arbetsliv” (Skolverket 2000). Slutligen står det under motsvarande rubrik för svenska C att: ”Eleven skall ha fördjupat sina kunskaper om språket som redskap för kommunikation, tänkande, inläring och problemlösning” (Skolverket 2000). De ovan redovisade målen är de som i respektive kursplan tydligast preciserar vad eleven efter avslutad kurs ska ha uppnått gällande den formella språkliga kompetensen.

Nu föreliggande studie har, liksom tidigare undersökning (Andersson 2005), indikerat att det finns vissa brister i den formella språkliga kompetensen hos gymnasieelever, främst gällande felaktigt enkel- eller dubbeltecknad konsonant, respektive särkrivning. Att konsonanters enkel- eller dubbelteckning kan orsaka stora problem för elever är något som också tidigare forskning har visat. Nauc ler menar att: ”[d]ubbelteckningsfel  r, som alla vet, mycket efterhängsna och förekommer på alla stadier och hos alla slags elever, t o m hos dem som aldrig g r några andra stavfel” (1989:212). De resultat som nu föreliggande studie indikerar, tillsammans med de ovan redovisade resultaten från tidigare forskning, skapar stora pedagogiska utmaningar.

F r en blivande svensklärare väcks frågor kring hur dessa elever bäst kan hjälpas att höja sin språkliga kompetens. Nauc ler (1989) menar att man f r att bäst kunna hjälpa en elev med att komma tillrätta med eventuell stavningsproblematik först måste hitta orsaken till problemet (1989). Vidare menar Nauc ler: ”Då vill man veta dels om det är fel på ljudanalysen av ordet, dels vilken stavningskonvention som har missats” (1989:202). För att hjälpa elever som har problem med stavningen  r explicit spr kf rdighetsundervisning med fokus på stavning nödvändig.

Att den explicita stavningsundervisningen förefaller ha fått ett allt mindre utrymme i dagens skola kan m jligens också förklaras med att en stor del av den skriftliga produktionen idag sker med hjälp av datorer med avancerade ordbehandlings- och stavningsprogram och att det därför inte längre anses nödvändigt med explicit stavningsundervisning. Datorer och dessas ordbehandlingsprogram har självklart stora förtjänster, men de kan också bidra till att eleven inte alls reflekterar över stavningen av enskilda ord och dess stavningskonventioner, utan enbart förlitar sig på datorn. Detta kan medföra att eleven känner osäkerhet kring stavning vid de tillfällen då skrivandet sker för hand.

På vilket sätt texter bearbetas i skolsammanhang  r därför viktigt att beakta. Skriftlig produktion baserad på enbart datorbearbetning bör kompletteras med handskrivna texter och ett processororienterat skrivande där respons på det skrivna ges både från läraren och från eleverna. Skribenten b r då ges respons på utkast av texten i omgångar för att tid till reflektion över fel och förtjänster ska vara möjlig. Responsen av de olika stegen i skrivandet kan då bidra till att skapa en större medvetenhet kring den allmänna språkbehandlingen och därmed utveckla elevens språkliga kompetens.

De slutsatser som har dragits av nu föreliggande studie är att explicit spr kf rdighetsundervisning med fokus på stavning  r nödvändig. För att hjälpa elever att utveckla den formella språkliga kompetensen är det

också viktigt att undervisningen anpassas efter varje individs behov. Som resultatet ovan har visat, orsakar vissa stavningsområden större problem än andra. De områden som visar sig innebära svårigheter för flera elever kräver särskilda genomgångar av problemet i fråga. Det är således varje lärares ansvar att, med utgångspunkt ur kursplanerna för svenskämnet, utforma undervisningen så att den möter varje elevs individuella behov och utvecklar varje elevs formella språkliga kompetens.

Referenser

- Andersson, Anna 2005. *Att döma, få sig en tanke ställare, och se med spända ögon - En undersökning av stavning, ordbildning och ordanvändning i nationella prov i svenska för gymnasieskolan*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket.
- Hallencreutz, Katharina 2003. *Särskrivningar och andra skrivningar i elevspråk*. FUMS Rapport nr 210. Uppsala.
- Hultman, Tor G. & Margareta Westman 1977. *Gymnasistsvenska*. Lund: Liber Läromedel.
- Larsson, Kent 1984. *Skrivförmåga - Studier i svenskt elevspråk*. Malmö: Liber Förlag.
- Nationella prov i svenska och svenska som andraspråk.
<http://www.nordiska.uu.se/natprov/>. Hämtad 2008-10-30
- Naucér, Kerstin 1985. Om stavning och stavfel hos mellanstadieelever och gymnasister. I: Naucér, Kerstin & Eva Magnusson (red.) *Praktisk lingvistik. Språket i skrift - om normal och försenad utveckling av tal och skrift* 10.1985. Lund.
- Naucér, Kerstin 1989. Hur utvecklas stavningsförmågan under skoltiden? I: Sandqvist, Carin & Ulf Teleman (red.), *Språkutveckling under skoltiden*. Lund.
- Skolverket 2000. *Kursplan Svenska A*.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&info typ=5&skolform=21&id=3205&extraId=>. Hämtad 2008-11-10.
- Skolverket 2000. *Kursplan Svenska B*.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&info typ=5&skolform=21&id=3206&extraId=>. Hämtad 2008-11-10.
- Skolverket 2000. *Kursplan Svenska C*.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&info typ=5&skolform=21&id=3310&extraId=>. Hämtad 2008-11-10.
- Svenska Akademiens Ordlista utgiven av Svenska Akademien* 2006, 13 uppl. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.